

УДК 316.422:[32.019.51:172]

Плющ В.А., Київський національний університет культури і мистецтв,

Танчер В.В., д-р філос. наук, проф., Київський національний університет культури і мистецтв

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО В ЕТИЧНЕ: МІШЕЛЬ МАФФЕСОЛІ ПРО МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ПОСТМОДЕРНОГО СОЦІУМУ

Проаналізовано ідеї М. Маффесолі, викладені ним у лекції 30 травня 2017 р. в Інституті соціології НАН України в межах щорічних заходів Української школи архетипіки. Розглянуто питання співвідношення політичного, морального та етичного в сучасному суспільстві. Предметом спостережень автора в площині соціології повсякденності стали соціокультурні процеси сучасності, які свідчать про перспективи постмодерного розвитку політичних, економічних і соціальних реалій.

Ключові слова: *модерн, постмодерні феномени, мораль, етика, раціоналізм, презантеїзм, прогрес, інгрес, трайбалізм.*

На думку французького соціолога, професора університету Париж V – Сорбонна М. Маффесолі, сучасна епоха характеризується докорінними змінами в усіх сферах людського життя та визначається багатьма соціологами як постмодерна. Тому постає необхідність верифікації основних моральних цінностей, соціальних ідеалів, концептуалізації нового розуміння людини та суспільства. З огляду на це, піддано критиці імперативи доби Просвітництва. Епоха постмодерну актуалізувала потребу пошуку нових відповідей на кантівські запитання: хто є людина, що є світ, хто є людина у цьому світі? Відповідно, виникла необхідність артикулювання сучасного морального й етичного простору існування людини. Сучасні гуманітарні та природничі науки кардинально змінили розуміння природи людини й сенсів її існування. Своє розуміння зазначених проблем запропонував знаний французький соціолог.

Мета статті – проаналізувати зміни сучасного соціокультурного простору, зокрема, трансформацію політичного в етичне, за аргументами та ідеями з наукового доробку М. Маффесолі.

Наслідуючи своїх відомих попередників – дослідників постмодерного стану, таких як Ж. Бодрійяр, Ж. Батай, Р. Барт, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко та інші, М. Маффесолі звертає увагу на те значення, яке сьогодні надається віртуальному, уявному, символічному, тобто всьому тому, що дає підстави говорити про повернення першозначущості ірраціонального у людському світі. Соціальні зміни, що відбуваються в сучасному соціумі, спричиняють появу абсолютно нових суспільних реалій, руйнування споконвічних традиційних основ і форм свідомості. Продукти глобальної масової культури проникають у всі сфери нашого життя. Водночас однорідність (гомогенність), уніфікація мас і масової свідомості не викорінює соціокультурну неоднорідність (гетерогенність), а більше – наголошує на цінності та функціональності індивідуальної неповторності. Усе це позначається на нинішньому стані культури, освіти, загальному моральному та психологічному кліматі суспільств.

© Плющ В.А., Танчер В.В., 2017

ISSN 1681-116X. Український соціум, 2017, № 2 (61): 9–19

9

М. Маффесолі прийняв виклик постмодерністської парадигми та зробив власний внесок у створення нового образу сучасної соціальної дійсності. Він намагається прояснити недовомовленості, які роблять постмодерністську філософію важкою для сприйняття, і наповнює конкретним соціологічним змістом окремі її тези в процесі постійної полеміки з найвпливовішими соціологічними парадигмами.

Процесами постмодернізму в широкому розумінні М. Маффесолі називає реалії, що прийшли на зміну суспільно-історичної епохи модерну XVII–XIX ст. та властивих їй великих наративів, де головними цілями і цінностями були величні, раціональні та послідовні ідеї, спроектовані на майбутнє соціальні інститути, що намагалися контролювати суспільне життя модерної епохи. Починаючи з 50–60-х років XX ст. спостерігається перенасичення великими наративами, переосмислення високих цінностей, їх заміна на ціннісні ідеали сьогодення, які підкреслюють глибоку емоційність і переживання теперішнього моменту на противагу раціоналізму майбутньої далекосяжної віддаленої мети. Це знайшло втілення у концепції презентеїзму [1].

Основним противником для М. Маффесолі була і залишається традиційна позитивістська соціологія, обтяжена тягарем об'єктивістських, раціоналістичних і економікоцентричних цілей. Свою мету він вбачає у формуванні чергової версії “розуміючої соціології”, здатної описувати об'єкт дослідження немов “зсередини” [2].

М. Маффесолі намагається збагатити суспільствознавчі науки новими способами дослідження через осмислення цінностей епохи постмодерну. Зародившись як аналіз повсякденного життя сучасного суспільства, концепція М. Маффесолі в результаті переросла свої початкові завдання та перетворилася в комплексну теорію, яка пропонує нетривіальне витлумачення багатьох спірних питань, зокрема проблеми взаємин морального та політичного в сучасному суспільному бутті.

Він висуває дві основні тези щодо взаємодії змін політичних і моральних цінностей постмодерного простору.

Перша теза М. Маффесолі базується на тому, що нині ми живемо в епоху, коли відбувається не стільки трансформація суспільства, скільки його *трансфігурація*. Тобто суспільство в цілому, в тому числі і його політична сфера не трансформується докорінно в абсолютно невідому нам царину, а набуває іншого вигляду, певною мірою нам вже знайомого, але в сьогоденнішому контексті. Вчений висуває гіпотезу, що суспільство розвивається не лінійно і не циклічно, а за спіраллю, повертаючися до певних феноменів, які здавалися вже відмерлими, проте які повертаються в сьогодення в іншій формі свого існування [3].

Друга теза говорить про те, що внаслідок трансфігурації суспільства в цілому, зміни в ньому відбуваються на рівні *повсякденного життя*, в наших звичаях і звичках. Основа трансфігурації суспільства стосується глибинного переходу від моралі до етики. Досить часто мораль і етика вживаються як синоніми, але насправді вони, за М. Маффесолі, мають зовсім різні значення.

Мораль – загальне поняття, яке сформувалося та розвивалося на початку XVIII ст., як породження філософії доби Просвітництва, і може застосовуватися повсемісно, в будь-який час, в будь-якому місці, тобто має універсальний характер.

Етика має особливий зміст – етимологія слова “етос” з грецької стосується “цінностей, які об’єднують членів певної групи”. У соціології це поняття використовується для окреслення системи цінностей і норм певних професійних спільнот. Отже, є розрізнення універсального та партикулярного наповнення означених понять. Із зазначених двох тез випливають наслідки, над якими є сенс замислитися при використанні цих понять [3].

Причини сучасної трансфігурації моральних цінностей М. Маффесолі шукає в епістемології. У постмодерному суспільстві постає потреба в тому, щоб прийняти нові цінності та тренди, відкинувши старі теорії й терміни, якими ми звикли користуватися. Незважаючи на те, що звичні нам терміни й досі мають для нас приємне звучання, ми зовсім перестали в них вірити. Водночас мова, якою говорить еліта країни, відірвана від мови простого народу. Ми продовжуємо вживати такі терміни, як демократія, республіка, громадянин, хоча у наші дні вони не відповідають своїм первісним значенням, не відіграють тієї практичної ролі, як раніше і, більше того, – перетворилися на антитерміни, які в практичному житті мають протилежне своїй суті значення [3].

М. Маффесолі наголошує на тому, що існує прірва в розумінні й тлумаченні моральних цінностей елітою та простими людьми, офіційною державою, тобто інституціями при владі, і фактичною державою, основою якої є народ. Найпоширенішими цінностями еліт, на його думку, залишаються цінності епохи модернізму – індивідуалізм, прогресизм, раціоналізм. Саме через ці три принципи еліта перепускає світ і не усвідомлює, що на протигагу цим усталеним критеріям існують й інші – цінності самого народу, що віддзеркалюють епоху постмодерну та втілюються у таких феноменах, як трайбалізм, презантеїзм і емоціоналізм [3].

Якщо у еліти до сих пір превалує утилітаризм, характерний для епохи модерну, то для народу на перший план виходить естетизація самого існування – перетворення повсякденного життя на витвір мистецтва, перехід від кількісного до якісного оцінювання, що має свої соціологічні наслідки в суспільстві постмодерну [3].

На його думку, три чверті соціологічних досліджень не мають наукового значення, оскільки на сьогодні відбувається девальвація досліджень, які не відповідають дійсності та є семантично відірваними від реальності, спираючися на термінологічне забезпечення XVIII–XIX ст. Водночас саме суспільство живе в іншому просторі, для якого характерним є етична імморальність, коли на протигагу усталеній моралі модерної епохи приходить етика, притаманна лише певним суспільним групам, “сучасним племенам” (трайбам). Зокрема, в рамках понять загальноусталеної моралі сьогоднішні молодіжні цінності є імморальними, але в рамках поняття трайбалізму молодіжні цінності є етичними для таких сегментів суспільства [3]. Отже, етичний імморалізм проявляється в тому, що поведінка підлітків, молодих людей є імморальною стосовно інших усталених традицій, але водночас слугує прикладом етичного щодо своїх груп. Присутній етичний імморалізм найбільш помітний і притаманний молоді [3].

Вчений вважає, що неможливо вивчати сьогоднішні соціальні феномени, продовжуючи поділяти суспільство на соціальні класи та використовувати професійні соціологічні категорії, які слугували інструментом опису соціальних феноменів у епістемо-

логічному розрізі. На протигагу соціологічному субстанціалізму, М. Маффесолі говорить про поширення процесу утворення спільнот за певними інтересами, що, згідно з висловом Г. Зіммеля, підкреслює безперервний характер взаємодії між членами цих груп (інтерацію). Цей процес М. Маффесолі називає соціетальним або ж “сакральним”, іншою формою пережитку священного, яка спостерігається під час великих музичних, спортивних, політичних дійств, де присутня лише дифузія “священного”, ніж первинне його значення [3].

Наразі, свєтрджує вчений, усвідомлюємо ми це чи ні, але ми продовжуємо спостерігати в онтологічній оптиці, в той час, коли необхідно використовувати онтогенетичну призму бачення світу, яка має траєкторію постійного погляду в майбутнє [3].

Методологічний наслідок полягає в тому, що сьогодні в багатьох країнах спостерігається суспільна інтерація та взаємодія на основі емоційної домовленості, на протигагу взаємодії на основі соціального договору. Метод свідчить про право вибору з-поміж багатьох варіантів і наявність постійного руху. Емоційна взаємодія є альтернативою суспільному договору та ґрунтується на неофіційному зв'язку між її учасниками [3]. Поняття суспільного договору містить у собі раціональну та довготривалу угоду, чітко викарбовану в прогресистських аналах модернізму. Поняття домовленості містить у собі значення ефемерності, пронизане ідеєю емоційності.

Сучасна людина може бути навіть відчуженою від політичного та економічного життя країни, але вона залишається емоційно залученою в діяльність свого найближчого оточення, вкорінена в повсякденності. Так само на культурному рівні зникає поняття загальнолюдської великої та універсальної “гуманістичної моралі”, натомість приходить поняття “етики” певної спільноти, групи, колективу, яка діє лише в цій системі координат, замінивши всеосяжну мораль модернізму [4].

Вчений вважає, що епістемологічно та методологічно суспільство ХХІ ст. перебуває на стадії мутації, зміни парадигм, коли глобальні суспільні процеси перетікають в інші форми локального існування, що базуються не на єдності соціуму в цілому, а на інтересах окремих спільнот і навіть наголошує на важливості окремого терміну для позначення цього феномену – глокалізації, поєднання глобального та локального. Проблеми адекватного взаємоузгодження локального та глобального у постмодерному просторі він бачить як предмет особливої уваги наукової спільноти майбутніх поколінь [4].

За словами М. Маффесолі, Т. Кун, вживаючи термін “парадигма”, порівнює її з матрицею, яка з часом може стати або плідною, або безплідною, в залежності від того, чи будуть створені певні умови (наукові досягнення, технічні практики, економічні досягнення) для того, щоб зародилися нові форми життя в будь-якому середовищі. Тому, на думку науковця, перебуваючи на стадії зміни парадигм, необхідно очистити суспільствознавство від пережитих термінів і систем інтерпретації суспільних явищ, які більше не є актуальними та не містять у собі смислове навантаження своїх прямих значень [3].

У своїх працях Ж.-Ф. Ліотар писав, що настає період завершення “красивих теорій, на які ми звикли спиратися”, а саме ідей марксизму, фрейдизму, функціоналізму, позитивізму [3]. М. Маффесолі вважає, що настав час задатися питаннями перспектив

феноменології, навчитися “вміти бачити” сучасні феномени, відхиливши старі інтерпретаційні системи, крізь призму яких суспільство тлумачить нові суспільні явища, та помітити, що в суспільстві вже давно відбуваються процеси “перенасичення моралізмом”. Він називає “моралізмом” феномен логічного очікування того, яким “мав би бути світ”, на протипагу тому, яким він є насправді. Світ мав би бути моральним, проте наразі відбувається перехід від моралістичної критики до етичного радикалізму. Критичне ставлення має юридичний, нормативний і засуджувальний характер. Радикалізм має тісний зв’язок з корінням суті речей, що слугує основою для переходу від морально-політичного до етично-політичного [3].

В епоху модерну відбувалась універсализація культури світу: розвивався міф про прогрес на зразок західного світу. Проте сьогодні, вважає вчений, соціальні інститути та цінності західного світу поступово розвінчуються. Якщо ера модерну містила в собі оксидентализацію, то ера постмодерну містить у собі орієнтализацію, але не економічну, не фізичну, а міфічну, тобто повернення певних цінностей, які не були подавлені нищівним колесом раціоналізму: дух спільноти та емоційності. У цьому й полягає сенс зміни оксидентализації на орієнтализацію. Водночас нинішня проблема арабського світу не є прикладом орієнтализації. Навпаки, за своїми характеристиками арабська культура містить у собі всі ознаки західної культури, яка базується на монотеїзмі, фанатизмі та моноїдеїзмі. Чим живе арабський світ сьогодні – тим жило західне суспільство 300 років тому. Проте це не глобальна тенденція, це битва у тилу “західного світу”, а бої в тилу завжди є найкровопролитнішими, оскільки тил відчуває, що основні бої вже програно [3].

Міф про прогрес завжди базувався на надії на майбутнє: нині необхідно тяжко працювати, але в майбутньому ми житимемо краще, всі погляди спрямовані лише на майбутнє, не на сьогоднішнє [3]. У цьому коріння моралізму, універсализму та політичної концепції модерну. Сьогодні ж, вважає вчений, відбувається перенасичення цих понять, яке більше переживається, ніж обговорюється. Глобальна тенденція спостерігається у переході від гомоекономікус до гомоеротикус з новим порядком емоцій, почуттів, пристрастей і чуттєвості. Автономія модерну поступається місцем гетереномії постмодерну. Ми переходимо від “я мислю” до “я мислимий”. Г. Тард у свій час говорив про закони імітації, переходу від ареалу Я до ареалу Ми. Це особливо спостерігається у підлітковому середовищі: я розмовляю як інші, одягаюсь як інші, відвідую ті ж заходи, що й інші, відбувається обмін захопленнями та інтересами, як прояв емоційності світу.

Наступним важливим процесом у культурі постмодерну, на думку М. Маффесолі, буде не прогрес, і не регрес, а інгрес – поняття, що базуватиметься тільки на сьогоднішньому, що живе цим моментом. Саме це є суттю трансфігурації політичної форми в етичну: не очікувати майбутнє, а підлаштовуватися, пристосовуватися до того, що є сьогодні, те, що М. Маффесолі називає “презантеїзмом” на протипагу футуризму, оскільки людина ХХІ ст. стикається не з історією, яку вона не може повернути і не в змозі опанувати, а з індивідуальною теперішньою долею, до якої вона може тільки пристосовуватись [3].

Сенс моральних, економічних і політичних цінностей не в далекій перспективі, а в теперішніх подіях, які відбуваються тут і зараз. Ідеал демократичної держави мігрує у бік ідеалу етичних спільнот. У політичному вимірі відбувається перенасичення політичними ідеями прогресивної економіки, глобалізації, державної нації; повертаються ідеї імперської єдності, особливо за допомогою засобів масової інформації. У соцієтальному вимірі відбувається обмін емоційними станами між членами спільнот і їх прагнення відповідати образу вічної дитини, підліткової культури, із зосередження уваги на тілі та емоційності. Колективні істерії приходять на зміну раціональній меті [3].

Ще однією тенденцією нинішнього етапу розвитку постмодерністської культури може бути свобода смислового вибору [5, с. 61]. В етиці постмодерну йдеться про взаємодію відповідальності та свободи одночасно. Сьогодні свобода має особливий статус: крім різних її модусів у вигляді абстрактного права, відсутності обмежень і незалежності, про неї можна говорити в контексті особистої відповідальності [6, с. 114].

Так народилося нове, типово постмодерне розуміння свободи. Згідно з цим розумінням, свободу можна визначати та оцінювати не тільки з позиції прав, які ми маємо або прагнемо мати як окремі індивіди або громадяни в юридичному та політичному сенсі, але й з позиції відповідальності, як особистої риси людських здібностей і найдорогоціннішої з людських прав. М. Маффесолі розглядає питання свободи через прояви соціальності. Він вважає спільності основним типом суспільних зв'язків у нинішньому суспільстві і протиставляє їх таким сталим інститутам, як сім'я, робота, партія, церква, держава тощо, за допомогою яких традиційна соціологія схематизувала багатство суспільного життя [7, с. 8].

У лоні цих спільностей, які виявляються за своєю природою втіленням “общинної емпатії”, розігрується щоденне життя у всіх його найдрібніших, незначних і банальних фрагментах. Величезне значення банального та повсякденності (його можна порівняти з категорією рутини, якою оперує феноменологічна соціологія) полягає в тому, що вони осідають на дно соціального життя, створюючи основу “соціальної тканини” [7, с. 18].

Таким чином, відбувається перехід від суб'єктивності до інтерсуб'єктивності, що забезпечує зв'язок між ізольованими індивідуальними світами окремих людей. Проте, намагаючись пояснити феномен масових рухів, М. Маффесолі повною мірою усвідомлює когнітивні ліміти феноменологічної парадигми з її “загостреним індивідуалізмом” [8]. Щоб зрозуміти маси як великі, безформні (завдяки своїй “нелогічності” і важкопрогнозованості) агрегати, які в певні періоди стають “дійсним мотором”, звичайного феноменологічного інструментарію недостатньо. З його допомогою важко проникнути в ядро нових форм соціальності, які народжувались у сучасному світі [9, с. 81].

Спроби приписати повсякденному життю статус чогось надзвичайного, наповненого пристрастями й емоціями, цілком укладаються в межі критичного умонастрою, типового для основних напрямів соціології повсякденності. М. Маффесолі доводить

цей критицизм до логічного кінця, оголошуючи повсякденність привілейованим місцем для альтернативних цінностей [10].

Замислюючись над характером багатьох феноменів у сучасній міській культурі (спортивних подій, музичних і політичних маніфестацій, культу тіла, що розглядається як “об’єкт насолоди”, танців і свят з очевидно оргіастичним підтекстом, карнавальних дійств), М. Маффесолі доходить висновку, що на наших очах народжується нова форма діонісійства [3]. Використовуючи це поняття, він поглиблює його первісний зміст, протиставляючи діонісійський принцип не “аполлонічний” культурі, як це робив Ф. Ніцше, а власній метафорі “прометеївської” культури, якій притаманні цінності старанної роботи, винаходів, прогресу, універсального продуктивізму, що відповідало духу епохи великих відкриттів [10].

Можна сказати, що М. Маффесолі змальовує образ модерного суспільства, що реалізує цінності Просвітництва. Він намагається довести різницю між двома культурними типами до етичної протилежності, зіштовхнувши властиву прометеївській моралі універсальну категорію “належного” з етичним імморалізмом діонісійської культури, що визнає ціннісний плюралізм. Оргіастичне перетворилося на фактор, який заслуговує на повагу та сприяє консолідації соціального цілого. Причиною такого перетворення стала здатність оргіастичного зміцнювати “символічні зв’язки цілого співтовариства” [11].

Приділяючи цьому феномену виняткову увагу, М. Маффесолі не зводить його до якої-небудь відомої форми діонісійського культу. Мета соціолога – виявити смислове ядро оргіастичного, суть якого полягає в особливому поєднанні протилежностей життя та смерті, творіння і руйнування, пристрасної рушійної сили й аскетизму [9, с. 59]. “Естезис” висловлює світовідчуття, в якому раціональність і прагматизм замінюються відкритістю екзистенційних станів і вираженням їх у безпосередніх емоційних реакціях на основі спільності цінностей і естетичного сприйняття. Замість суворої організованості й ієрархічної впорядкованості суспільства людина естезису надає перевагу “органічній солідарності” та “заклопотаності справжнім”. Це призводить до появи “групової емпатії”, що, на думку М. Маффесолі, формує “етику естетики”. Остання тенденція етики постмодерну ріднить її з метаантропологічною етикою, в якій відбувається екзистенційно-естетичний поворот і розвивається поняття краси відносин.

У “колективній чуттєвості” малих груп, або “племен”, соціальність, за М. Маффесолі, протистоїть суспільству в його традиційному розумінні. Це соціальність безлічі маргінальних спільнот, що породжує дух емоційної причетності та володіє особливою аурою естетичного сприйняття, де розум, раціональна рефлексія заміщуються емоційною реакцією. Усе це і створює, на думку вченого, “етику естетики”: “Можливо, один з найбільш обіцяних ключів до всього того, що об’єднується поняттям “постмодерн” – це просто спосіб виявлення зв’язку між етикою та естетикою” [11].

Дослідник підкреслює, що “естезис” розуміється у цьому разі як постійний процес естетизації всіх життєвих явищ у колективній свідомості племені та залежить від союзу мікро- і макрокосмосу.

М. Маффесолі робить висновок, що постмодерністська свідомість 80-х років відкинула традиційну бінарну логіку, логіку панування, інструменталізму, принцип суворості організованості та ієрархічної впорядкованості соціальних структур (все, що є характеристиками типової соціальної організації) і замість цього запропонував “розвиток органічної солідарності в символічному вимірі” (комунікацію), “нонлогіку”, “заклопотаність справжнім” [11].

Саме естетична форма існування постмодерністської свідомості й призводить, за М. Маффесолі, до виникнення групової, а не індивідуальної “етики, емпатики та проксенії” (право взаємної гостинності), що і має забезпечувати існування “органічного компромісу” між людьми [8]. Він зазначає, що, звісно, в епоху постмодерну виникає когнітивний резонанс, оскільки політична, економічна, інформаційна еліта та інтелігенція морально залишається залежною від цінностей модерну, тобто прогресивістських ідеалів, образу “батька” у великій політичній, економічній, науковій сім’ї, безпечливості авторитету вождя тощо. Проте дедалі більше сучасних прикладів політичної верхівки стирають образ величчя, далекосяжності й частіше йдуть у ногу з сучасним масовим суспільством, іноді самі того не усвідомлюючи, уособлюючи образ звичайного члена суспільства, такого самого, як і всі інші, якому не чужі глибоко емоційні гедоністичні почуття, притаманні певному сучасному “племені” [12].

Так, М. Маффесолі уточнює достатність трьох рис сучасного племінного феномену: проживання на одній території, спільність смаків і повернення архетипу вічної дитини. Що означає “вічна дитина”? Сьогодні, за словами науковця, спостерігається повернення до тих міфічних, легендарних героїв і часів, коли соціальне не замикалося на простому логічному, раціональному та прогресивному, а вібрало навколо тотемів, символів і героїв, які раніше залишалися в уяві, особливо дітей, проте тепер домінують у повсякденній масовій популяризації не тільки кінематографічного (на прикладі Г. Поттера), спортивного (на прикладі З. Зідана), але й політичного (Н. Саркозі, Д. Трампа), в яких більше превалує постмодерне – емоційне й пасіонарне, ніж модерне – логічне й раціональне [13].

Крім образу вічної дитини, суттєвою особливістю сучасної епохи є кочівництво й трайбалізм, що являють собою відособленість окремих спільнот у соціальному просторі та пов’язані з ним структурні зміни. М. Маффесолі пророкує зміну традиційних форм сім’ї, школи, національної держави. Кочовий спосіб життя стосується не тільки соціальної мобільності, але й трактується вченим гранично широко, охоплюючи сфери ідеології, влади, професії. Він зазначає, що “сама структура кочового способу життя стане поширеною, і цілком природно люди за своє життя змінять кілька сімей, кілька професій”, проекспериментують з гендерними аспектами своєї ідентичності, стилями життя [14].

Така зміна образів людини виступає не як розчленування її на фрагменти, а як мозаїка, тобто розмаїття і єдність одночасно. Є два терміни середньовічної філософії, які демонструють різницю між фрагментацією та мозаїкою – одиниця і одиничність. Індивідуум як одиниця – один, неподільний, а особа як одиничність має множинне поняття. Особа є складовою частиною ансамблю відносин у суспільстві “племінного” типу [3].

Висновки. Отже, основні тези М. Маффесолі стосовно оцінки постмодерного простору говорять про те, що на зміну індивідуалізму, прогресизму, раціоналізму епохи модерну приходять трайбалізм, презентаїзм та емоціоналізм доби постмодерну. На зміну універсальній моралі приходять “племінна” етика, на зміну суспільному утилітаризму – естетизація повсякденного життя. У постмодерній етиці спостерігається не заперечення, а переосмислення таких традиційних етичних категорій, як відповідальність, свобода, моральний вибір у контексті перспектив, які розкривають перед мораллю й етикою сучасні соціально-політичні та культурні реалії.

М. Маффесолі порівнює образ суспільства модерну, що реалізує цінності Просвітництва, і образ суспільства постмодерну, що реалізує етичні цінності певних соціальних груп. Він намагається довести різницю між цими двома культурними типами до етичної протилежності, зіштовхнувши властиву прометеївській моралі універсальну категорію “належного” політичного з етичним імморалізмом діонісійської культури, що визнає ціннісний плюралізм і мозаїчний образ сучасного суспільства. Спостереження й узагальнення французького соціолога дають можливість під іншим кутом зору подивитися на соціокультурні процеси, що відбуваються у сучасному світі, і сприяють їх глибшому розумінню.

Список використаних джерел

1. Maffesoli M. Vous avez dit la crise? URL: <http://www.michelmaffesoli.org/articles/vous-avez-dit-crise>
2. Заяц Д. Indie-rock социология Мишеля Маффесолі. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2011. № 3. С. 74–83.
3. Маффесолі М. Відкрита лекція в Інституті соціології НАН України “Трансформація політичного в етичне: моральні цінності постмодерного простору”, 30 травня 2017 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fxEu2FjiRs0>
4. Maffesoli M. La crise est dans nos têtes. 2016. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ua9aJNMSnY>.
5. Гьоніс Ф. Спільнота та суспільство. Київ: Дух і Літера, 2005. 262 с.
6. Шамрай В.В. Модерне суспільство: від ліберальної і тотальної утопій до мережної соціальності. Київ, 2015. 306 с.
7. Maffesoli M. Utopia or Utopias in the Gaps: From the Political to the “Domestic”, Diogenes. *English edition. Fiesole*, 2005. Vol. 52, Iss. 2. 125 p.
8. Maffesoli M. Du Tribalisme. URL: <http://www.michelmaffesoli.org/articles/du-tribalisme>
9. Maffesoli M. The Time of the Tribes: The Decline of Individualism. Mass Society, trans. D. Smith. London: Sage, 1996.
10. Maffesoli M. De la “Postmédiévalité” à la postmodernité. URL: <http://www.michelmaffesoli.org/articles/de-la-postmedievalite-a-la-postmodernite>
11. Maffesoli M. La perfection de l'un. URL: <http://www.michelmaffesoli.org/articles/la-perfection-de-l-u>
12. Маффесолі М. Відкрита лекція в НАДУ при Президентові України “Неотрайбалізм і сучасна політика децентралізації”, 29 червня 2017 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zeh3LIn5uNM>
13. Maffesoli M. Interview: Dialogues, 5 questions sur Sarcologies. 2011. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JgzGB8ckWpU&t=3s>

14. Маффесоли М. Людина постсучасності. URL: <http://syg.ma/@marisya-prorokova/mishielmaffiesolichieloviekpostsovriemiennosti-pierievod-stati-voshiedshiei-v-sbornik-lhommepostmoderneparis-bourin-editeur-2012>

Отримано 12.06.17

References

1. Maffesoli, M. Vous avez dit la crise? URL: <http://www.michelmaffesoli.org/articles/vous-avez-dit-crise> [in English]
2. Zaiats, D. (2011). Indie-rock sociology of Michel Maffesoli. *Sociology: theory, methods, marketing*, 3, 74-83 [in Russian]
3. Maffesoli, M. (2017). Open lecture in Institute of Sociology NASU “Transformation of political to ethical: moral values of postmodern scope”, 30.05.2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fxEu2FjiRs0> [in Ukrainian]
4. Maffesoli, M. (2016). La crise est dans nos têtes. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-ua9aJNMSnY> [in French]
5. Tönnies F. (2005). *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Kyiv: Dukh I Litera [in Ukrainian]
6. Shamrai, V.V. (2015). *Modern Society: from liberal and total utopia to network sociality*. Kyiv [in Ukrainian]
7. Maffesoli, M. (2005). Utopia or Utopias in the Gaps: From the Political to the “Domestic”, *Diogenes. English edition. Fiesole*, 52, 2 [in English]
8. Maffesoli, M. Du Tribalisme. URL: <http://www.michelmaffesoli.org/articles/du-tribalisme> 2 [in French]
9. Maffesoli, M. (1996). *The Time of the Tribes: The Decline of Individualism*. Mass Society, trans. D. Smith. London: Sage [in English]
10. Maffesoli, M. De la “Postmédiévalité” à la postmodernité. URL: <http://www.michelmaffesoli.org/articles/de-la-postmedievalite-a-la-postmodernite> [in French]
11. Maffesoli, M. La perfection de l'un. URL: <http://www.michelmaffesoli.org/articles/la-perfection-de-l-u> [in French]
12. Maffesoli, M. (2017, June 29). Open Lecture in National Academy for Public Administration under the President of Ukraine “Neotribalism and modern policy of decentralization”. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zeh3LIn5uNM> [in Ukrainian]
13. Maffesoli, M. (2011). Interview: Dialogues, 5 questions sur Sarcologies. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JgzGB8ckWpU&t=3s> [in French]
14. Maffesoli, M. The person of post-modernity. URL: <http://syg.ma/@marisya-prorokova/mishielmaffiesolichieloviekpostsovriemiennosti-pierievod-stati-voshiedshiei-v-sbornik-lhommepostmoderneparis-bourin-editeur-2012> [in Ukrainian]

Received on 12.06.17

Плющ В.А., магистр кафедры социологии Киевского национального университета культуры и искусств, ул. Коновальца, 36, Киев, 02000, e-mail: v.pliushch@gmail.com,
Танчер В.В., д-р филос. наук, проф., и. о. заведующего кафедрой социологии Киевского национального университета культуры и искусств, ул. Коновальца, 36, Киев, 02000, e-mail: vtancher@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦИЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО В ЭТИЧЕСКОЕ: МИШЕЛЬ МАФФЕСОЛИ О МОРАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЯХ ПОСТМОДЕРНОГО СОЦИУМА

Проанализированы идеи М. Маффесоли, изложенные им в лекции 30 мая 2017 г. в Институте социологии НАН Украины в рамках ежегодных мероприятий Украинской школы архетипики. Рассмотрен вопрос соотношения политического, морального и этического в современном обществе. Предметом наблюдений автора в разрезе социологии повседневности стали социокультурные процессы

современности, свидетельствующие о перспективах постмодерного развития политических, экономических и социальных реалий.

Ключевые слова: модерн, постмодерные феномены, мораль, этика, рационализм, преантеизм, прогресс, ингресс, трайбализм.

Pliushch V.A., undergraduate, Department of Sociology, Kyiv State University of Culture and Arts, 36, Konovaltsa Str., Kyiv, 02000, Ukraine, e-mail: v.pliushch@gmail.com.

Tancher V.V., Dr.Habil. (Philosophy), Professor, Interim Head of Department of Sociology, Kyiv State University of Culture and Arts, 36, Konovaltsa Str., Kyiv, 02000, Ukraine, e-mail: vtancher@gmail.com

TRANSFORMATION OF POLITICS INTO ETHICS: MICHEL MAFFESOLI ON MORAL VALUES OF POST-MODERN SOCIETY

The article analyzes the ideas of the French sociologist, professor of the Paris V – Sorbonne University Michel Maffesoli, presented by him on the 29th of May, 2017 during the conference at the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine within the framework of the annual events during the Ukrainian School of Archetypes. The issue of the correlation between political, moral and ethical in post-modern society is revealed. The subject of the authors' observations as a part of the sociology of everyday life was socio-cultural processes of the present, which indicates the possibility of post-modern development in political, economic and social realities. It is established that according to Michel Maffesoli, the society develops not in a linear or cyclical way, but by spiral, returning to certain phenomena that seemed to have passed away already from the historical point of view, but they (phenomena) return in present in a different form of their existence, providing not transformation of the society in its pure sense, but its transfiguration – the different form of the known phenomena. Michel Maffesoli's main thesis suggests the shift in post-modern society from individualism to tribalism, from progress to preantheism, from rationalism to emotionalism, from social utilitarianism to aesthetics of the everyday life and from the universal morality to the ethics of tribes in the postmodern society. The observations and the generalizations of the thinker help to rethink following traditional ethical categories: responsibility, freedom, moral choice in the context of prospects that reveal modern socio-political and cultural realities to morals and ethics.

Keywords: modern, post-modern phenomena, morality, ethics, rationalism, preantheism, progress, ingress, tribalism.